

УДК 316.64

DOI: [https://doi.org/10.17721/upj.2025.1\(23\).2](https://doi.org/10.17721/upj.2025.1(23).2)

Васютинський В. О.,

доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу психології мас і спільнот,
Інститут соціальної та політичної
психології НАПН України
E-mail: vadymvas55@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9808-4550
Scopus ID: 57213606129

ОЦІННІ УЯВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ПРО МЕНТАЛЬНУ ВІДСТАНЬ МІЖ УКРАЇНЦЯМИ І СУСІДНІМИ НАРОДАМИ

У статті висвітлено результати емпіричного вивчення оцінних уявлень українських студентів про притаманні українцям та сусіднім народам когнітивні та поведінкові упередження і визначення на цій основі оцінюваної ментальної відстані між українцями і росіянами та іншими сусідами.

На попередньому етапі емпіричного дослідження за допомогою експертної оцінки з-понад 200 узятих із літератури упереджень було виділено 60. На першому етапі 168 студентів-психологів оцінили ці упередження за ступенем подібності їх в українців і росіян. Відібрано 10 рис, за якими українці і росіяни виявились відносно більш схожими.

Ці риси та ще шість, доданих експертами, склали основу питальника на другому етапі. 134 студенти оцінили українців, росіян, білорусів, болгар, молдован, поляків, румунів, словаків та угорців. Найбільше позитивних кореляцій було виявлено між оцінками українців і поляків та румунів, а негативні кореляції зафіксовано щодо росіян і білорусів.

Ментальну відстань між українцями і кожним із решти народів в уявленнях студентів було визначено на основі сумарної середньої модульної різниці оцінок усіх 16 рис. Ця відстань очікувано виявилась найбільшою між українцями і росіянами, а найменшою – між українцями і поляками. Далі після поляків у порядку зростання йш-

ли оцінки ментальної відстані між українцями і словаками, румунами, болгарами, угорцями, молдованами та білорусами.

Структуру оцінюваного ментального простору репрезентовано у вигляді чотирьох кластерів: групоцентричне мислення, негативне самоствердження, реактивний негативізм та позитивна стереотипізація. У різних кластерах найменшу відстань від українців посідали різні народи, натомість найбільшу – росіяни і почасти білоруси.

Ключові слова: когнітивні та поведінкові упередження, етнополітичні спільноти, ментальна відстань, групоцентричне мислення, негативне самоствердження, реактивний негативізм, позитивна стереотипізація.

Вступ

Постановка проблеми. Порівняльні дослідження ментальних особливостей етнополітичних спільнот мають давні соціально-психологічні традиції. З огляду на труднощі організації масштабних досліджень, до яких звичайно вдаються соціологи, психологи застосовують один із двох основних способів порівняння: або вивчають і зіставляють характеристики невеликих, у чомусь типових груп представників порівнюваних спільнот (найчастіше це студенти); або визначають зміст оцінних уявлень певних компетентних (напр., експертних) груп про відмінності між такими спільнотами.

Російсько-українська війна надзвичайно загострила потребу ментального самоусвідомлення українців як етнополітичної спільноти – насамперед у просторі українсько-російського ціннісного протистояння, але також у більш широкому міжнародному контексті, зокрема, у відносинах із сусідніми народами. В умовах широкомасштабних бойових дій годі сподіватись на реальне емпіричне порівняння української і російської вибірок. Та й охоплення більш-менш репрезентативних вибірок в інших країнах вимагає надто багато зусиль і коштів. Тому використання більш доступного методу – опитування українських студентів, переважно психологів, як свого роду ментальних експертів може бути придатним для розв'язання певних дослідницьких завдань.

Цікавим і, сказати б, спокусливим завданням є оцінка ментальної відстані між українцями та іншими народами. Така оцінка допомагає зорієнтуватися в змісті і напрямках актуальних процесів у масовій свідомості українців, зокрема і насамперед ментальної дерусифікації.

Теоретичний аналіз

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Продуктивним засобом дослідження ментальних особливостей етнополітичних груп і спільнот є оцінка їх на основі певних семантичних одиниць.

Н. Семенів (2019) розглянула сучасні методи дослідження етнічних стереотипів та їхнього застосування в практиці аналізу міжетнічних відносин. Суспільство, зазначає вона, потребує додаткових соціально-психологічних досліджень у цій сфері, зокрема щодо етнічних стереотипів, які ґрунтуються як на внутрішніх, так і зовнішніх зв'язках членів етнічних груп.

Важливим джерелом відповідної інформації є психолінгвістичні дослідження, одним із прикладів яких стало вивчення мовної свідомості та її динаміки в студентів – українців і росіян. Використання такої базової семантичної одиниці, як «земля» дало змогу зафіксувати відмінності в сприйманні й розумінні його змісту та зміни у відповідних фрагментах образу світу в представників обох народів (Terekhova, 2018).

Про особливості вербальної актуалізації етнічних упереджень в американському політичному дискурсі йдеться в праці О. Назаренко і О. Нестеренко (2019), де етнічні упередження розглянуто як гетеростереотипізовані, емоційно-оцінні та когнітивні структури, що реалізуються в дискурсі за допомогою мовних форм.

Вивчаючи упереджену пам'ять про минуле, А. Wnuk, Т. Oleksy, & S. Toruńczyk-Ruiz (2021) установили зв'язок між потребою когнітивного завершення та історичною етноцентричною упередженістю, схильністю переоцінювати роль своєї етнічної групи в історії.

У кроскультурному дослідженні уявлень про російсько-українську війну В. Півень (2022) оцінила відмінності в уявленнях українців і французів про орієнтації українців і росіян у чотирьох сферах життєвої активності: орієнтації на групу, на владу, один на одного та на зміни. У результаті з'ясовано, що українці переважно вважають себе ментально далеким народом від росіян із різними векторами розвитку; французи переважно сприймають українців і росіян як окремі народи з різною ментальністю.

Психосемантичне дослідження національної ідентифікації та уявлень про майбутнє молоді різних регіонів України І. Остапенко та О. Соснюка (2023) виявило, зокрема, п'ять факторів, що описують особливості національної ідентичності та уявлень про майбутнє: спільні

цінності і майбутнє України та її громадян; готовність до поступок; готовність до виїзду за кордон; патерналізм щодо зовнішньої допомоги; залежність від соціального оточення. За винятком другого фактору решта чотири показують різні аспекти єдності/близькості українців між собою і з позаукраїнським середовищем.

Дослідження впливу російської агресії на стосунки між українцями і росіянами показало глибокі зміни в них після вторгнень 2014 і 2022 рр. Респонденти описували вплив війни на російсько-українські відносини, використовуючи такі слова, як «негативні», «зруйновані» та «погіршені». Позитивні аспекти включали розвінчання міфу про «братні народи» та усвідомлення українцями своєї культурної цінності (Davlikanova et al., 2024).

На основі методу виявлення сигналів для оцінки точності та упевненості знань американців і росіян про російське вторгнення в Україну дослідження Р. Beattie & E. Sherstoboeva (2025) дає уявлення про знання, які російська та американська громадськості використовували для формування думок про війну у 2022 р. Обидві групи мають точніші знання щодо домінантного наративу в другій країні порівняно з їхньою власною. Водночас вони (росіяни сильніше) виявили більшу прихильність до наративу своєї країни.

Поряд із вимогами до процедури застосування відповідних методів не менше важить зміст використовуваних семантичних одиниць як джерело/показник ментальних особливостей і відмінностей. У цьому дослідженні ми звернули увагу на когнітивні та поведінкові упередження.

У сучасній соціально-психологічній літературі є багато описів і переліків когнітивних та поведінкових упереджень, що відіграють важливу роль у ментальному розвитку й самовизначенні великих соціальних груп. Розглядаючи їхній зміст із метою добору для подальшого використання, ми орієнтувались, по-перше, на узагальнені переліки упереджень, по-друге, на ті упередження, що їх було досліджено у відповідному соціально-психологічному контексті.

Відтак до найбільш застосованих (поряд із багатьма іншими) у нашому дослідженні упереджень увійшли: морально-ідеологічне, підтвердження, консерватизму, фреймінгу, результату, віри, вибору, спільного джерела, надмірної впевненості, інструменту, ілюзії контролю (MacCoun, 1998), підтвердження, його інтерпретації, запам'ятовування, вибіркового сприймання, підтвердження через групову дум-

ку, авторитети, емоції, соціальні мережі, медія та особистий досвід (Nickerson, 1998), позитивних ілюзій, параноїдного сприймання, відображення, фреймінгу, керування помилками, оптимізму, фундаментальної помилки атрибуції (Haselton, & Nettle, 2006), інтроспекції, «сліпої плями» (Pronin, & Kugler, 2007), хибної згоди, ілюзорної більшості, плюралістичного невідання (Lee et al., 2019), якоря, підтвердження, доступності, репрезентативності, надмірної впевненості, оптимізму, фіксації, ілюзії контролю, новизни, нормативності, груподумства, володіння, ореолу, стереотипного мислення, ілюзорної кореляції, очікувань, легких рішень, фреймінгу (Mohanani et al. (2020), підтвердження, якоря, доступності (Rastogi et al. (2022), обмеженої раціональності, підтвердження, позитивної самооцінки, неприйняття невизначеності (Frank, Henkel, & Lysgaard, 2024), доступності, новизни, знайомості, уваги, ілюзії правди, підтвердження, відбору, якоря, репрезентативності, фреймінгу, ореолу, афекту, фундаментальної помилки атрибуції, конформізму, надмірної впевненості, авторитету, статус-кво, джерела, етикетування, груподумства, соціальної бажаності, вибіркової інтерпретації, оптимізму (Soprano et al., 2024), підтвердження, доступності, наявності, соціального впливу, мотивованого міркування, фреймінгу, новизни, конформізму, авторитету (Bedeley, Hao, & Ghoshal, 2025).

Ці та інші упередження склали початкову основу емпіричного дослідження уявлень студентів про ментальну відстань між українцями і низкою сусідніх народів

Мета статті полягає у висвітленні результатів емпіричного вивчення оцінних уявлень українських студентів про когнітивні та поведінкові упередження, притаманні українцям та сусіднім народам, і визначення на цій основі ментальної відстані між українцями і їхніми сусідами.

Методологія дослідження

Виклад основного матеріалу. Емпірична частина дослідження складалася з попереднього та двох основних етапів.

На попередньому етапі шість експертів (науковці відділу психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України) оцінили понад 200 наведених у літературі варіантів когнітивних та поведінкових упереджень, які, на їхню думку, відображають подібність (або відмінності) ментальних характеристик українців і росіян. Цей перелік було доповнено шістьма характеристиками відповідно до визначених експертами сфер колективної життєдіяльності,

де подібність (або відмінності) українців і росіян справляє помітний соціально-психологічний або політико-ідеологічний ефект у вигляді ментальної русифікації.

На першому етапі дослідження в лютому 2025 р. опитано 168 студентів-психологів Київського національного університету імені Тараса Шевченка (109 осіб) і студентів Львівського національного університету імені Івана Франка (59 осіб). Студенти оцінювали кожну з 60 відібраних на попередньому етапі рис за ступенем (5-бальна шкала) її притаманності українцям і росіянам – окремо щодо обох груп.

На другому етапі в березні 2025 р. опитано студентів Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (40 осіб), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (10), Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне; 50), Ужгородського національного університету (11), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (23) – разом 134 особи.

Респондентам було запропоновано за кожною з 16 відібраних на першому етапі рис позначити від одного до трьох народів, представникам яких ця риса, на їхню думку, відносно більше властива, та від одного до трьох народів, чиїм представникам вона властива порівняно менше. Оцінювано українців і такі народи: білоруси, болгари, молдовани, поляки, росіяни, румуни, словаки, угорці – тобто ті, чії території межують з Україною. Далі оцінки «більше властива» було замінено на 3 бали, «менше властива» – на 1 бал, а решті народів (без оцінки) присуджено по 2 бали.

Результати і дискусія

За результатами експертної оцінки на *попередньому* етапі дослідження було визначено та доформульовано 54 «змістові» упередження, що відображають подібність (або відмінності) ментальних характеристик українців і росіян. Приклади таких упереджень: Прагнуть, щоб світ був чітким і зрозумілим; Надають перевагу сьгоднішнім фактам і подіям перед колишніми; В оцінці подій піддаються емоціям.

«Функційні» характеристики, що їх було додано до цього переліку, це: Надають перевагу міському способу життя; Пишаються своєю культурою; Уважають, що їхня релігія найкраща; Цінують освіту; Знаходять силу в єдності поколінь; Залучаються до соціальних мереж в Інтернеті.

Отримані на *першому* етапі оцінки респондентів із київського і львівського університетів було порівняно за критерієм Манна–Вітні. Значущі відмінності виявлено лише за двома ознаками: студенти-київ'яни вище за львів'ян оцінили таку рису українців, як «Найвище оцінюють те, що самі зробили» (3.91 і 3.53 бала відповідно, $p \leq .05$), натомість львів'яни вище оцінили рису росіян «Видають бажане за дійсне» (4.36 і 4.63, $p \leq .05$). Така мінімальна кількість відмінностей дала підстави розглядати результати всієї вибірки як однорідні й цілісні.

Далі було визначено 21 «змістову» рису, за якою оцінки українців і росіян виявились відносно схожими: висновок про це зроблено на основі значущих кореляцій між оцінками обох народів. Найменшу із значущих кореляцій зафіксовано за рисою «Сприймають випадкові явища як істотні» ($r = .15$, $p \leq .05$), а найбільшу – за «Переконані, що інші думають і відчувають те саме, що й вони» ($r = .29$, $p \leq .01$).

У межах цих рис було здійснено факторний аналіз – окремо за оцінками українців і росіян. Виділилося по п'ять факторів (54.1 і 56.2%, відповідно). На основі цих даних відібрано 10 рис, на які припало найбільше (або відносно більше) факторне навантаження (по два з кожного фактору) в обох масивах, та додано шість «функційних» рис. Перелік рис набув ось такого вигляду: Цінують освіту; Надають перевагу міському способу життя; Надають перевагу загальновідомій інформації; Пишаються своєю культурою; Піддаються впливу інформації, яка надходить часто; Уважають, що їхня релігія найкраща; Зосереджуються на негативних подіях та очікуваннях; Переоцінюють те, наскільки інші з ними погоджуються; Знаходять силу в єдності поколінь; Тих, хто не погоджується з ними, уважають за нерозумних; Пишаються з досягнень свого народу; Переконані, що інші думають і відчувають те саме, що й вони; Не люблять міняти своїх поглядів; Навішують ярлики на інших; Залучаються до соціальних мереж в Інтернеті; Ігнорують негативну інформацію про себе.

За оцінками дев'яти народів на *другому* етапі дослідження найбільше позитивних кореляцій було виявлено між оцінками українців і: поляків (9 рис), румунів (8), болгар та словаків (по 6). Негативні кореляції зафіксовано щодо росіян (10) і білорусів (9).

Далі було визначено ментальну відстань між українцями і кожним із решти народів в уявленнях студентів на основі сумарної середньої модульної різниці оцінок усіх 16 рис (рис.). Ця відстань очікувано виявилась найбільшою між українцями і росіянами, а найменшою – між українцями і поляками.

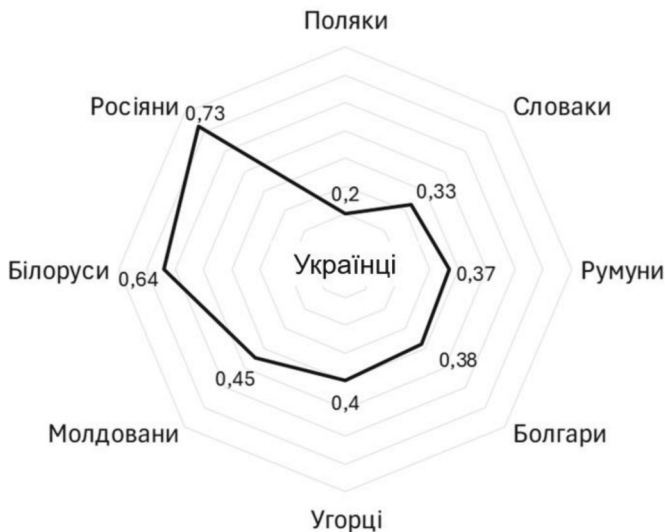

Рис. 1. Оцінена ментальна відстань між українцями і сусідніми народами

З одного боку, не дивно, що оцінки українців і росіян опинилися на протилежних полюсах – вочевидь через загострене сприймання українцями росіян як ворогів. Із другого боку, в основу заданої шкали було покладено риси, за якими оцінки українців і росіян були відносно схожими або, радше, менш відмінними, що мало б зблизити отримані оцінки. Проте негативне сприймання росіян переважило. Найбільшу відстань від них зафіксовано за рисою «Цінують освіту» (відповідно 2.79 і 1.28, $p \leq .001$), а найменшу (незначущу) – за рисами «Уважають, що їхня релігія найкраща» (2.4 і 2.32) та «Зосереджуються на негативних подіях та очікуваннях» (2.3 і 2.17).

Ментально найближчими до українців виявилися поляки. Оцінки українців і поляків були однаковими або майже однаковими за такими рисами, як «Уважають, що їхня релігія найкраща» (по 2.4), «Не люблять міняти своїх поглядів» (2.13 і 2.12 відповідно), «Надають перевагу міському способу життя» (2.6 і 2.55) та «Переконані, що інші думають і відчують те саме, що й вони» (2.05 і 2.1). Натомість найбільшою була різниця в оцінці такої риси, як «Тих, хто не погоджується з ними, уважають за нерозумних» (1.64 і 2.03, $p \leq .001$).

Для конкретизації змістової структури уявлень студентів про оцінювані ментальні відстані в просторі оцінок українців за 10 «змістовими» рисами було проведено кластерний аналіз за методом Варда, у результаті якого виділилися чотири кластери.

Найменшу загальну середню відстань (.18) зафіксовано в кластері «групоцентричне мислення» (Не люблять міняти своїх поглядів; Переконані, що інші думають і відчувають те саме, що й вони; Переоцінюють те, наскільки інші з ними погоджуються). Зокрема, цей показник становив: між українцями і поляками – .08, словаками – .19, румунами – .12, молдованами – .11, болгарами – .17, угорцями – .12, білорусами – .23, а найбільша відстань була з росіянами – .44.

Наступний кластер «негативне самоствердження» (Ігнорують негативну інформацію про себе; Навішують ярлики на інших; Тих, хто не погоджується з ними, уважають за нерозумних) мав середню відстань .34. Окремо по народах: між українцями і поляками .27, словаками – .04, румунами – .19, молдованами – .21, болгарами – .09, угорцями – .27, білорусами – .72, росіянами – .94.

Найменша порівняно з іншими кластерами середня відстань виявилась у кластері «реактивний негативізм» (Зосереджуються на негативних подіях та очікуваннях; Піддаються впливу інформації, яка надходить часто), де становила .25. Відстань між народами була така: між українцями і поляками .21, словаками – .28, румунами – .2, молдованами – .18, болгарами – .32, угорцями – .22, білорусами – .28, росіянами – .33.

У кластері «позитивна стереотипізація» (Пишаються з досягнень свого народу; Надають перевагу загальновідомій інформації) середня відстань склала .54. По народах: між українцями і поляками .26, словаками – .46, румунами – .51, молдованами – .54, болгарами – .49, угорцями – .56, білорусами – .78, росіянами – .76.

Узагальнюючи наведені дані, можна сказати, що застосований у дослідженні прийом – використання когнітивних та поведінкових упереджень для оцінки ментальних особливостей та визначення ментальної відстані між етнополітичними спільнотами – виявився досить ефективним. Оцінка рис, за якими різниця між українцями і росіянами (як найбільш проблемною для українців спільнотою) була відносно меншою, дав змогу увиразнити складний психологічний зміст бачення відмінностей між цими двома народами, а також і між українцями та рештою їхніх етнополітичних сусідів.

Висновки

Проведене дослідження показало помірну ефективність оцінювання когнітивних та поведінкових упереджень як ментальних характеристик етнополітичних спільнот та використання їх як засобу визначення ментальної відстані між ними.

Назагал українські респонденти вельми неохоче визнають наявність ментальної близькості/подібності з росіянами. Водночас можна сказати, що професійна психологічна постава дає змогу до певної міри безсторонньо диференціювати ментальні риси двох народів.

За допомогою послідовної процедури, яка містила опитування експертів-науковців та студентів-психологів, було визначено набір із 16 рис, за якими надалі оцінено українців, росіян та сім інших сусідніх народів.

Очікувано найбільшу ментальну відстань зафіксовано між українцями і росіянами, а найменшу – між українцями і поляками. Далі після поляків у порядку зростання йшли оцінки ментальної відстані між українцями і словаками, румунами, болгарами, угорцями, молдованами та білорусами.

Структуру оцінюваного ментального простору репрезентовано у вигляді чотирьох кластерів: групоцентричне мислення, негативне самоствердження, реактивний негативізм та позитивна стереотипізація. У різних кластерах найменшу відстань від українців посідали різні народи, натомість найбільшу – росіяни і почасти білоруси.

Можливі **обмеження** змісту і результатів дослідження можуть впливати з труднощів суб'єктивного оцінювання упереджень як характеристик великих спільнот, надто напруженого ставлення українців до росіян як оцінюваної спільноти, не репрезентативних із погляду соціологічних стандартів вибірок.

Перспективи подальших досліджень можна вбачати в застосуванні процедури оцінювання когнітивних та поведінкових упереджень як ментальних характеристик різних соціальних спільнот та використання їх для визначення ментальної відстані між спільнотами.

Декларація про конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність потенційного конфлікту інтересів стосовно дослідження, авторства і/або публікації цієї статті.

Автор висловлює **подяку** колегам-експертам, викладачам і студентам названих у статті університетів за допомогу в організації та участь у проведенні дослідження.

Зміст дослідження розглянуто і схвалено комісією з етики наукових досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України 20 лютого 2025 р., протокол 5-VV022025.

Список використаних джерел

- Bedeley, R. T., Hao, H., & Ghoshal, T. (2025). Cognitive Biases in Online Opinion Platforms: A Review and Mapping. *SAGE Open*, 15(1). <https://doi.org/10.1177/21582440251315564>
- Frank, P., Henkel, G., & Lysgaard, J. A. (2024). Between evidence and delusion – a scoping review of cognitive biases in Environmental and Sustainability Education. *Environmental Education Research*, 30(9), 1477–1499. <https://doi.org/10.1080/13504622.2024.2371507>
- Haselton, M. G., & Nettle, D. (2006). The Paranoid Optimist: An Integrative Evolutionary Model of Cognitive Biases. *Personality and Social Psychology Review*, 10(1), 47–66. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1001_3
- Lee, E. et al. (2019). Homophily and minority size explain perception biases in social networks. *Nature Human Behaviour*, 3, 1078–1087. <https://doi.org/10.1038/s41562-019-0677-4>
- Maccoun, R. J. (1998). Biases in the interpretation and use of research results. *Annual Review of Psychology*, 49, 259–287. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.259>
- Mohanani, R. et al. (2020). Cognitive Biases in Software Engineering: A Systematic Mapping Study. *IEEE Transactions on Software Engineering*, 46(12), 1318–1339. <https://doi.org/10.1109/TSE.2018.2877759>
- Nickerson, R. S. (1998). Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises. *Review of General Psychology. Educational Publishing Foundation*, 2(2), 175–220. doi:10.1037/1089-2680.2.2.175. ISSN 1089-2680
- Pronin, E. & Kugler, M. B. (2007). Valuing thoughts, ignoring behavior: The introspection illusion as a source of the bias blind spot. *Journal of Experimental Social Psychology. Elsevier*, 43(4), 565–578. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.05.011>
- Rastogi, Ch. et al. (2022). Deciding Fast and Slow: The Role of Cognitive Biases in AI-assisted Decision-making. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 6, 83, 1–22. <https://doi.org/10.1145/3512930>
- Soprano, M. et al. (2024). Cognitive Biases in Fact-Checking and Their Countermeasures: A Review. *Information Processing & Management*, 61(3), 1–29, <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2024.103672>
- Terekhova, D. (2018). An Experimental Study of the Lingual Consciousness of Ukrainians and Russians (Dynamic Aspect). *East European Journal of Psycholinguistics*, 5(1), 92–110. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2018.5.1.ter>
- Wnuk, A., Oleksy, T., & Toruńczyk-Ruiz, S. (2021). A cognitively-gated place? The role of need for closure in a biased perception of the place's past. *Current Psychology*, 40, 3659–3670. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00310-0>
- Назаренко, О. І., Нестеренко, О. Є. (2019). Особливості вербальної актуалізації етнічних упереджень у дискурсі американських політиків-республіканців. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 1(89), 87–91. <https://eprints.zu.edu.ua/29713/>
- Остапенко, І. В., Соснюк, О. П. (2023). Психосемантичне дослідження національної ідентифікації та уявлень про майбутнє молоді різних регіонів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 4, 35–39. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.4.7>

Півень, В. М. (2022). *Кроскультурні відмінності уявлень про російсько-українську війну*. (Дипломна робота ... магістр). Київ. Режим доступу: <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/2291>

Семенів, Н. (2015). Сучасні методи дослідження етностереотипів у структурі між-етнічної взаємодії. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, 27, 486–500. <https://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/view/158684/157989>

References

- Bedeley, R. T., Hao, H., & Ghoshal, T. (2025). Cognitive Biases in Online Opinion Platforms: A Review and Mapping. *SAGE Open*, 15(1). <https://doi.org/10.1177/21582440251315564>
- Frank, P., Henkel, G., & Lysgaard, J. A. (2024). Between evidence and delusion – a scoping review of cognitive biases in Environmental and Sustainability Education. *Environmental Education Research*, 30(9), 1477–1499. <https://doi.org/10.1080/13504622.2024.2371507>
- Haselton, M. G., & Nettle, D. (2006). The Paranoid Optimist: An Integrative Evolutionary Model of Cognitive Biases. *Personality and Social Psychology Review*, 10(1), 47–66. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1001_3
- Lee, E. et al. (2019). Homophily and minority size explain perception biases in social networks. *Nature Human Behaviour*, 3, 1078–1087. <https://doi.org/10.1038/s41562-019-0677-4>
- Macconn, R. J. (1998). Biases in the interpretation and use of research results. *Annual Review of Psychology*, 49, 259–287. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.259>
- Mohanani, R. et al. (2020). Cognitive Biases in Software Engineering: A Systematic Mapping Study. *IEEE Transactions on Software Engineering*, 46(12), 1318–1339. <https://doi.org/10.1109/TSE.2018.2877759>
- Nickerson, R. S. (1998). Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises. *Review of General Psychology. Educational Publishing Foundation*, 2(2), 175–220. doi:10.1037/1089-2680.2.2.175. ISSN 1089-2680
- Pronin, E. & Kugler, M. B. (2007). Valuing thoughts, ignoring behavior: The introspection illusion as a source of the bias blind spot. *Journal of Experimental Social Psychology. Elsevier*, 43(4), 565–578. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.05.011>
- Rastogi, Ch. et al. (2022). Deciding Fast and Slow: The Role of Cognitive Biases in AI-assisted Decision-making. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 6, 83, 1–22. <https://doi.org/10.1145/3512930>
- Soprano, M. et al. (2024). Cognitive Biases in Fact-Checking and Their Countermeasures: A Review. *Information Processing & Management*, 61(3), 1–29, <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2024.103672>
- Terekhova, D. (2018). An Experimental Study of the Lingual Consciousness of Ukrainians and Russians (Dynamic Aspect). *East European Journal of Psycholinguistics*, 5(1), 92–110. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2018.5.1.ter>
- Wnuk, A., Oleksy, T., & Toruńczyk-Ruiz, S. (2021). A cognitively-gated place? The role of need for closure in a biased perception of the place's past. *Current Psychology*, 40, 3659–3670. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00310-0>
- Nazarenko, O. I., & Nesterenko, O. Ie. (2019). Osoblyvosti verbalnoi aktualizatsii etnichnykh uperedzhen u dyskursi amerykanskykh politykiv-respublikantsiv [Peculiarities of verbal actualization of ethnic prejudices in the discourse of American Republican politicians]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky*, 1(89), 87–91. [in Ukrainian]. <https://eprints.zu.edu.ua/29713/>

Ostapenko, I. V., Sosniuk, O. P. (2023). Psykhosemantychnе doslidzhennia natsionalnoi identyfikatsii ta uiaвлен pro maibutnie molodi riznykh rehioniv Ukrainy [Psycho-semantic study of national identification and ideas about the future of youth from different regions of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia*, 4, 35–39. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.4.7>

Piven, V. M. (2022). *Kroskulturni vidminnosti uiaвлен pro rosiisko-ukrainsku viinu [Cross-cultural differences in perceptions of the Russian-Ukrainian war]*. (Dyplomna robota ... mahistr). Kyiv. [in Ukrainian]. Retrieved from: <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/2291>

Semeniv, N. (2015). Suchasni metody doslidzhennia etnostereotypiv u strukturi mizhetnichnoi vzaiemodii [Modern methods of researching ethno-stereotypes in the structure of interethnic interaction]. *Zbirnyk naukovykh prats "Problemy suchasnoi psykholohii"*, 27, 486–500. [in Ukrainian]. <https://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/view/158684/157989>

Abstract

Vasiutynskyi V. O.,

DSc. in Psychology Sciences,
Professor, Chief Researcher,
Dpt. of Mass and Communities Psychology,
Institute for Social and Political Psychology,
NAES of Ukraine
E-mail: vadymvas55@gmail.com

EVALUATIVE PERCEPTIONS OF UKRAINIAN STUDENTS REGARDING THE MENTAL DISTANCE BETWEEN UKRAINIANS AND NEIGHBORING PEOPLE

This article presents the results of an empirical investigation into Ukrainian students' evaluative perceptions of cognitive and behavioral biases attributed to Ukrainians and neighboring ethnic groups. Based on these perceptions, the study assesses the perceived mental distance between Ukrainians and their neighbors, particularly Russians.

At the preliminary stage, 60 biases were selected from over 200 identified in the literature, based on expert judgment. In the first phase of the study, 168 psychology students assessed the degree of similarity between Ukrainians and Russians across these biases. From these assessments, ten traits with the highest perceived similarity were identified.

In the second phase, a questionnaire comprising these ten traits and six additional expert-selected items was administered to 134 students. Respondents evaluated Ukrainians, Russians, Belarusians, Bulgarians,

Moldovans, Poles, Romanians, Slovaks, and Hungarians. The highest number of positive correlations in trait evaluations was found between Ukrainians and Poles, as well as Romanians, while negative correlations emerged primarily with respect to Russians and Belarusians.

The perceived mental distance between Ukrainians and each of the other national groups was calculated as the mean absolute difference in ratings across all 16 traits. As anticipated, the greatest mental distance was observed between Ukrainians and Russians, while the smallest was between Ukrainians and Poles. Following Poles, in ascending order of distance, were Slovaks, Romanians, Bulgarians, Hungarians, Moldovans, and Belarusians.

The structure of the mental space was modeled as comprising four distinct clusters: group-centric thinking, negative self-affirmation, reactive negativism, and positive stereotyping. The nations most similar to Ukrainians varied across clusters, whereas Russians—and, to a lesser extent, Belarusians—consistently occupied the most distant positions.

Key words: *cognitive and behavioral biases, ethnopolitical communities, mental distance, group-centric thinking, negative self-affirmation, reactive negativism, positive stereotyping.*

Отримано – 15 квітня 2025
Received – April 15, 2025

Рецензовано – 18 квітня 2025
Revision – April 18, 2025

Прийнято – 21 квітня 2025
Accepted – April 21, 2025